

Ocjene i prikazi

Andrea Feldman, *Povijesno gledamo. Razgovori s povjesničarima, Izdanja Antibarbarus, Zagreb 2007.*, str. 155

U knjizi je na jednom mjestu okupljeno 12 tekstova koji su već bili objavljeni u različitim kulturnim časopisima i novinama. Time oni dobivaju jednu novu, znatno širu dimenziju, kako to obično biva kada se ukoriče tekstovi ranije objavljavani u periodičkim publikacijama. Osim što će ova knjiga hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti pružiti mogućnost da se neposredno upozna s djelatnošću utjecajnih svjetskih autorica i autora, ona će zasigurno biti korisna studentima povijesti i drugih humanističkih disciplina kao svojevrsni kompendij razmišljanja o metodologiji historije. Možda će koristiti i nekim profesionalnim povjesničarima, već etabliranim stručnjacima, čak i na rukovodećim mjestima u historiografskoj struci, da shvate kako se prema predmetu svoga istraživanja ne smiju odnositi nekritički i emotivno, da nam kao ljudima neka osoba može biti više ili manje draga i simpatična, ali da kao povjesničari moramo rasuđivati shodno onome što govore povijesni izvori. U tome je kontekstu potrebno citirati što je Andrei Feldman na pitanje o suočavanju s vlastitom prošlošću odgovorio Ian Buruma, stručnjak za povijest Japana i Dalekog istoka, profesor na Bard Collegeu u New Yorku: "Najvažnija je stvar pošteno procijeniti prošlost, omogućiti povijesno obrazovanje, umjetnički izražaj i

politički diskurs. Suočiti se s mračnim stranama vlastite nacionalne povijesti čin je patriotizma, a ne izdaje." Nama u hrvatskoj historiografiji i humanističkim i društvenim znanostima općenito tek predstoji to suočavanje s mračnim stranama vlastite prošlosti, i starije i osobito najnovije. Tužno je i opasno kad vidimo da i profesionalni povjesničari, doktori znanosti, javno ističu potrebu da se udžbenici povijesti imaju ravnati prema političkim deklaracijama, kao i da trebaju "osim znanstvenih i pedagoških standarda uvažiti i nacionalne i državne kriterije", kako je to proljetos istaknula jedna grupa naših kolega u Otvorenom pismu premijeru, predsjedniku Sabora i drugim visokim državnim dužnosnicima tijekom žustre rasprave o udžbenicima najnovije povijesti za osnovne škole. (Otvoreno je pismo u cijelosti objavljeno u prethodnom broju ovoga časopisa.)

Što drugo nego izraziti nadu da će ovu knjigu pročitati i ti i takvi povjesničari te da će upamtiti i sljedeći kredo historičarskog zanata: "Što se tiče mog pisanja povijesti, ono nikad nije u obranu neke političke pozicije: povjesničar mora uvijek biti otvoren prema činjenicama, onoliko koliko ih može sakupiti, i pokušati razumjeti sve različite pozicije sudionika prošlosti". Ove je riječi, što ih je u knjizi izrekla Natali Zemon Davis, u sličnim formulacijama kod nas neprestano naglašavala profesorica Mirjana Gross. Ne preostaje drugo nego nada da će one doprijeti barem do ušiju studentske

populacije, ako već ne i onih povjesničarki i povjesničara koji u hrvatskoj novijoj povijesti ne vide ništa drugo do patnji, žrtava i martrilogija hrvatskog naroda. O sličnom problemu govori i jedan od sugovornika Andree Feldman, Tomaš Venclova, koji kritizira svoje sunarodnjake Litavce jer smatraju da su samo oni patili, što je “vrlo primitivno mišljenje” – svi su patili, navodi Venclova.

Iz razgovora s Joan Walach Scott, jednom od najpoznatijih i najutjecajnijih suvremenih povjesničarki, profesorice u Princetonu, autorice kultne knjige *Rod i politika povijesti* (prevedene i na hrvatski), možemo saznati i o nekim strahovima koji pritišću današnje američke intelektualce. To je posebno važno znati u vrijeme kada se i kod nas sve više mijenja nekadašnja uloga sveučilišta, a naglašava njegova komercijalizacija. Na pitanje kako vidi budućnost sveučilišta, profesorica Scott odgovara našoj autorici sljedeće: “Zabrinuta sam, jer u Sjedinjenim Američkim Državama vidim pojačani naglasak na profitabilnost znanja, a to znači i naglasak na ono što je korisno, a ne na ono što je kritično, na humanističke znanosti, koje su jezgra onoga što smatramo starim sveučilištem. Sve više se govori o prodaji diploma, o znanju kao robi i usluzi koju prodajete. Sve je više korporativnog mentaliteta, rektori sveučilišta sve više dolaze iz poslovnog svijeta, govori se o polaganju računa, doslovno o računovodstvu. Predviđam dva tipa sveučilišta koja će preživjeti, ona elitna, koja obrazuju elite i koja razumiju potrebu za kulturnim znanjima, a druga će biti proizvođači zanimanja, pravnika, poslovnih ljudi, kompjuterskih stručnjaka. Ono što

smatram svojim poslom, podučavanje i stvaranje uvjeta za kritičko razmišljanje, propitkivanje onoga što se zna i povećanje kvalitete života kroz napor da se inteligentno misli, ostat će u manjini. To neće pogoditi elitna sveučilišta poput Yalea i Harvarda, ali većinu hoće. Tome treba pridodati zahtjeve za ukidanjem redovitih profesura i stvaranje goleme mase predavača – proletera koji se kao u utrci štakora bore za posao. Stoga treba pripaziti da se modernizacija sveučilišta ne izjednači s komercijalizacijom, inače ćemo svi imati problema.”

Jedan od sugovornika A. F. bio je i Zeev Sternhell, profesor političkih znanosti na Hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu, autor trilogije o desnim političkim idejama u modernoj Francuskoj. Na autoričino pitanje o tome smatra li politički aktivizam prirodnom pozicijom humanističkog intelektualca, on odgovara da je uronjenost u javni život dio dužnosti svakog intelektualca: “Raditi u arhivima, pisati knjige, ići na znanstvene konferencije, na takav način može se ovdje vrlo udobno živjeti. Moj je način doprinosa društvu da govorim ljudima, a posebno ljudima na vlasti što da rade, kako da rade i zašto po meni ne rade dobro. To je posao i dužnost intelektualca.” Moramo priznati da je kod nas u Hrvatskoj puno češća prva situacija, miran i udoban rad u arhivima i na znanstvenim konferencijama, koje su obično toliko dosadne da ni njihovi sudionici nisu u stanju ostati do kraja, od ove druge, u kojoj bi se povjesničar-intelektualac trebao aktivno uključiti u javni život i ukazivati na društvene probleme. Doduše, ni naši mediji nisu

baš previše skloni dati dovoljan prostor nekim pitanjima od općeg društvenog interesa koliko su izdašni u opisivanju ljudskih tragedija i kriminalnih radnji.

Podnaslov ove knjige, *Razgovori s povjesničarima*, zapravo i nije posve precizan – u njoj se donose i intervjui s osobama koje nisu profesionalni povjesničari, primjerice s Adamom Michnikom, poznatim poljskim intelektualcem, i vlasnikom i urednikom najvećih poljskih novina *Gazeta Wyborcza*, a ni Tomaš Venclova nije povjesničar nego glasoviti litavski pjesnik i disident i američki sveučilišni profesor književnosti.

Važnom se čini i poruka što je u jednom svome odgovoru nudi profesor Joseph LaPalombara, emeritus s Yalea, inače stručnjak za komparativnu politiku i autor poznate knjige *Demokracija na talijanski način*. Na tvrdnju Andree Feldman o tomu da je ta njegova knjiga drukčija od uobičajenih akademskih analiza, LaPalombara ističe potrebu da se odustane od kompliciranog akademskog metajezika: “Ako želite da ljudi pročitaju ozbiljnu analizu, morate prestati koristiti akademski žargon. Nećete uspjeti ako ne počnete pisati jasnim jezikom”. Andrea Feldman i njezini sugovornici dobro razumiju tu potrebu – knjiga *Povijesno gledamo* napisana je jasnim i preglednim stilom, lako se i brzo čita, što će je vjerojatno približiti širim čitateljskim krugovima

Na kraju ovoga prikaza još jednom treba citirati Natali Zemon Davis. Na pitanje “što vidite kao svoj najveći doprinos načinu na koji se studira i interpretira povijest posljednjih dekada”, ova istaknuta povjesničarka, autorica glasovita *Povratka Martina Guerra*, odgovara:

“Teško je odgovoriti na ovo pitanje jer nisam sigurna kakav je utjecaj mog rada. Ne možete kontrolirati svoje čitatelje: oni uzimaju što žele iz Vašeg rada i to je to. Za svaku knjigu koju sam napisala imala sam poruku ili pristup za koji sam se nadala da će biti zanimljiv i koristan.”

Moglo bi se možda zaključiti kako je knjiga Andree Feldman na neki način zapravo *apologija historije* kao angažirane struke – struke od velike važnosti za razvoj društva, za njegovo humanije i ljudskije organiziranje. Svakom pojedinom poglavlju/razgovoru prethodi kratak biografski tekst o sugovorniku, a intervjui su popraćeni i izborom najvažnijih djela i fotografijom. Na prvi bi se pogled moglo učiniti da je za zanimljivu knjigu dovoljno pronaći zanimljive i atraktivne sugovornike. To, naravno, nije potpuna istina – da bi se od sugovornika dobili zanimljivi i korisni odgovori, moraju se postaviti i prava pitanja. Autorica je u tome u potpunosti uspjela. Za razgovore se pomno spremala, upoznavala se s djelom svakoga pojedinog sugovornika, a njezina je erudicija dovoljno velika da ih je mogla propitivati o najrazličitijim stvarima. Knjiga Andree Feldman će neupitno imati i važnost za jačanje interesa javnosti za brojna pitanja koja se u njoj postavljaju, napose za pitanja kako funkcioniraju suvremeni historičari. Uzevši u obzir da je suvremeno hrvatsko društvo snažno opterećeno brojnim dvojabama oko najnovije nacionalne i regionalne povijesti, ova knjiga može pomoći u pronalaženju nekih odgovora.

Damir Agičić

Zoran Janjetović, *Od Auschwitza do Brijuna. Pitanje odštete žrtvama nacizma u jugoslavensko-zapadnonjemačkim odnosima, Srednja Europa, Zagreb 2007., str. 197*

Monografija *Od Auschwitza do Brijuna. Pitanje odštete žrtvama nacizma u jugoslavensko-zapadnonjemačkim odnosima* rad je srbijanskog historičara mlađe generacije dr. sc. Zorana Janjetovića, zaposlenog u Institutu za noviju istoriju Srbije u Beogradu. Dosad je objavio veći broj članaka i knjiga iz područja suvremene povijesti, s težištem na analizi prošlosti Jugoslavije prije i nakon Drugoga svjetskog rata. Osobito se afirmirao kao poznavalac povijesti manjinskih zajednica. Ovim djelom Janjetović se iskazao i kao vrstan stručnjak za povijest (zapadno) njemačko-jugoslavenskih odnosa nakon 1945. godine. Kao predmet istraživanja (inicijalno započetog u sklopu međunarodnog znanstvenog projekta iz Münchena o problematici odštete žrtvama nacizma), odabrao je historiografski dosad nedovoljno obrađeno pitanje odštete žrtvama s područja Jugoslavije. Proučavanje ove teme uklapa se tako u šira historiografska istraživanja materijalnih i ljudskih gubitaka u Hrvatskoj i nekim drugim državama jugoistočne Europe poduzeta posljednjih godina. U tom istraživačkom kompleksu mnogo je još neobrađenih pitanja te se ovaj rad ističe kao ozbiljan i vrijedan prinos njihovu rasvjetljavanju.

Ova je knjiga nastala sustavnim uvidom u izvornu, arhivsku građu i postojeću malobrojnu literaturu. Rezultati Janjetovićevih istraživanja važan su doprinos proučavanju suvremene povijesti prijašnje, socijalističke

Jugoslavije. U nedostatku historijskih analiza koje se bave bilateralnim odnosima Jugoslavije i susjednih država, ovaj rad popunjava i prazninu u oskudnim spoznajama o prošlosti njezine diplomacije šezdesetih i sedamdesetih godina. Također, istraživanje pitanja žrtava nacizma iz perspektive njihove odštete unosi nove informacije i spoznaje u tu složenu i još uvijek nedovoljno proučenu problematiku. Osobito je značajno što je autor koristio, hrvatskim historičarima potpuno nepoznato, opsežnu jugoslavensku i njemačku diplomatsku građu.

O problematici odštete žrtava nacizma u historiografiji prijašnje države, ali ni u historiografijama novih država nastalih na ovom prostoru nakon 1990. godine ne postoje analitički radovi te se u tom smislu ovaj rad ne može s njima uspoređivati. Uspoređujemo li ovo djelo s radovima koji istražuju razdoblje komunističke vlasti treba istaknuti autorovu odmjerenu terminologiju i interpretaciju, odnosno, izbjegavanje često uvriježene stereotipne i teške frazeologije nasuprot usporedbi i kritičkoj interpretaciji svih dostupnih izvora.

Autor se koristio klasičnom historijskom metodologijom. Koristio je fondove ministarstva vanjskih poslova obje države (Diplomatski arhiv spoljnih poslova Državne zajednice Srbija i Crna Gora, Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes) kao i građu prijašnjeg Arhiva Jugoslavije. U knjizi se kronološki prate događaji vezani uz rješavanje pitanja odštete žrtvama nacizma u Jugoslaviji, od 1945. pa sve do 1974. kada je isto riješeno međudržavnim sporazumom. Na početku autor naglašava

da je svršetkom rata svim savezničkim zemljama važnija bila naknada materijalne štete od Njemačke no što su smatrale važnim ishoditi odštetu za žrtve. Problemu reparacija se u međunarodnim tijelima prilazio s stajališta koja su pogodovala većim i moćnijim državama. Iako je Jugoslavija precjenjivala svoje gubitke, činjenica jest da je tada dobila relativno malo sredstava za ratne štete. Početkom *hladnog rata* pitanje reparacija formalno se zamrzava 1953. godine, ali se vlasti Savezne Republike Njemačke uskoro bilateralnim sporazumima s Izraelom i većinom europskih država, a u cilju uspostavljanja boljih odnosa, dobrovoljno obvezuju na paušalnu isplatu odštete žrtvama. Krajem pedesetih Jugoslavija je zahtjevom za naknadu štete žrtvama nacističkih medicinskih eksperimenata započela dugotrajan proces pregovaranja sa SRNj o odšteti žrtvama nacizma: ugovor o odšteti žrtvama medicinskih istraživanja postignut je 1963. godine, a cjelovito se pitanje odštete žrtvama nacizma rješava 1974. godine. Uz temeljni kronološki slijed – najprikladniji za obradu problematike, autor je poklonio veliku pažnju i pojmovno-kategorijalnoj analizi, upoznavajući čitatelja s formalno-zakonskim definicijama ali i pragmatično-političkim interpretacijama pojmova na obje strane.

Izabrani pristup omogućava čitatelju da jednu veoma složenu problematiku relativno lako prati. Također, zbog jasnoće izražavanja dobiva se i dobar uvid u dinamiku diplomatskog rada obje države. Autor je pokazao sve odlike vrsnog historičara, adekvatno je kontekstualizirao osnovni istraživački problem te ga

minuciozno rekonstruirao. Svoju tezu da je Jugoslavija problemu odštete žrtvama nacizma prilazila, što su godine promicale, više s pragmatičnih no moralno-političkih stajališta, autor je dobro argumentirao. Također je pokazao da je formalno oblikovanje zahtjeva za znatnim dijelom naknade štete u vidu pomoći u kapitalu odgovaralo i njemačkoj strani i to iz političko-psiholoških razloga. Pri tome je dio zasluga za postizanje kompromisnog sporazuma pripisao vještoj jugoslavenskoj diplomaciji, ali i promjenama u politici SRNj šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, osobito tzv. istočnoj politici kancelara Willyja Brandta.

Janjetovićeve knjige je strukturirana u 7 poglavlja s bilješkama/napomenama na kraju teksta (str. 11 - 180): "Pitanje odštete žrtvama nacizma u njemačkoj unutrašnjoj i vanjskoj politici", "Jugoslavija i pitanje odštete do 1956. godine", "Pitanje odštete žrtvama vivoekspimenata i početak akcije za dobivanje odštete za žrtve nacističkih progona", "Pitanje odštete žrtvama nacizma do ponovne uspostave diplomatskih odnosa", "Pitanje odštete žrtvama nacizma od obnavljanja diplomatskih odnosa do početka službenih pregovora (1968-1971)", "Pregovori 1971-1972. godine", "Pregovori 1973-1974. i rješenje pitanja odštete". Uz "Kratice" (str. 5), "Predgovor" (str. 7-9), knjiga ima i veoma koristan "Mali leksikon" (str. 181-191) u kojemu su dati osnovni podaci o svim u knjizi spomenutim diplomatskim i drugima državnim službenicima obje države, "Kazalo osobnih imena" (str. 193-196) te "Bilješku o autoru (str. 197).

Knjiga je namijenjena osobito znanstvenoj javnosti, jer istraživačima suvremene povijesti donosi nove spoznaje o navedenoj problematici, ali i o funkcioniranju državnog aparata poratne Jugoslavije, osobito razdoblja koje je dosad malo proučavano, razdoblja šezdesetih godina. Autor je dobro pokazao kako je tih godina, povezano s gospodarskim teškoćama u provedbi privredne reforme, vladajuća garnitura nastojala pitanje odštete žrtava nacizma povezati s pribavljanjem potrebnih zajmova a koje je velikim dijelom koristila za neposredno poboljšanje životnih uvjeta stanovništva a tek manjim dijelom za dugoročni razvoj zemlje.

Pohvalna je izdavačeva namjera da tiskanjem znanstvenog rada historičara iz susjedne zemlje u svojoj i inače veoma zanimljivoj biblioteci "Povijest i suvremenost" pridonese upoznavanju hrvatske stručne javnosti s kvalitetnim radovima u srbijanskoj historiografskoj produkciji.

Katarina Spehnmjak

Robert J. Marzano – Debra J. Pickering – Jane E. Pollock, *Nastavne strategije. Kako primijeniti devet najuspješnijih nastavnih strategija*, Educa, Zagreb 2006., str. 185

Autori knjige, Robert J. Marzano, Debra J. Pickering i Jane E. Pollock, iskusni su djelatnici u usavršavanju nastavnika u SAD-u. U knjizi *Nastavne strategije* željeli su dati odgovor na pitanja koja si nastavnici postavljaju u svim školama

svijeta, a to su pitanja najuspješnijih nastavnih strategija u neposrednom radu s učenicima te njihove primjene kako bi nastava bila zanimljiva i polučila određene rezultate kod učenika u pogledu završnih testova ili dugoročnijeg znanja.

Nakon što je 1970-tih godina napokon odbačeno stajalište da nastavnici ne utječu na učenje i uspjeh učenika, ovi američki autori shvatili su važnost nastavnih strategija kao bitnog, ali ne i jedinog aspekta nastavnog rada.

Knjiga *Nastavne strategije* bit će zanimljiva svim učiteljima i nastavnicima koji rade u osnovnim i srednjim školama jer su njezini autori došli do nastavnih strategija za koje postoji velika vjerojatnost da će poboljšati postignuća učenika bez obzira na nastavni predmet ili stupanj školovanja.

Iako su autori knjige Amerikanci, a istraživanja koja koriste za donošenje zaključaka provedena su u Americi, te unatoč činjenici da se uspješan nastavni rad ne može tako definirati zahvaljujući samo nastavnim strategijama već i drugim brojnim faktorima koji nastavničko zanimanje i definiraju kao jedno od najkompleksnijih, ovdje prikazanih devet nastavnih strategija itekako mogu poslužiti hrvatskim nastavnicima da bi svoju nastavu učinili zanimljivijom i poboljšali rezultate svojih učenika.

Knjiga se sastoji od 13 poglavlja. Središnji dio knjige čine poglavlja od 2 do 10, koja analiziraju devet nastavnih strategija za koje autori smatraju da su najuspješnije. Većina tih poglavlja ima sličnu strukturu. Autori prije svega prikazuju istraživanje i teoriju određene nastavne strategije, a onda dokazuju

primjenjivost iste u nastavnom procesu; svako poglavlje započinje nekim primjermom/problemom s kojim se svaki nastavnik može susresti u svom nastavnom radu, te njegovim rješenjem ukoliko se primijeni određena nastavna strategija.

Poglavlja od 11 do 13 objedinjeni su pod nazivom "Specifične primjene" i odnose se na specifične nastavne strategije i specifična znanja.

U knjizi se nalazi i "Dodatak: Tablica konverzije za veličinu učinka/postotka porasta", koji dokazuje teze autora i prikazuje da su veći rezultati prosječne osobe (učenika) koja je bila u grupi koja je primjenjivala određenu nastavnu strategiju od one koja nije.

Neizostavan dio knjige je i opsežna bibliografija na engleskom jeziku s više desetaka naslova; ona može poslužiti pedagozima koji žele proširiti svoje znanje ili nastaviti istraživati s ciljem poboljšanja kvalitete obrazovanja i poučavanja.

U uvodnom dijelu knjige nalazi se lista prikaza gdje su navedeni svi prikazi koji se nalaze u knjizi. Osamdeset i tri donesena prikaza odnose se u manjoj mjeri na rezultate istraživanja dok ih većina služi kako bi praktično prikazala primjenu devet nastavnih strategija u praksi.

Autori su knjigu započeli zanimljivim naslovom "Primjena istraživanja u nastavi: ideja čije je vrijeme došlo", u kojem naglašavaju da je obrazovanje i poučavanje na povijesnoj prekretnici kada bi temelj za teoriju pedagozima trebala poslužiti znanstvena istraživanja provedena na poljima obrazovanja i poučavanja.

Središnji dio knjige čini devet nastavnih strategija. Prva navedena nastavna strategija je "Pronalaženje sličnosti i

razlika". Autori su zanimljivo predstavili, a onda i predložili, koristeći primjere iz nastavne prakse, četiri načina pronalaženja sličnosti i razlika, i to kroz zadatke uspoređivanja, klasificiranja, stvaranja metafora i stvaranja analogija. Prikazanim primjerima dokazali su da se ova strategija uspješno može provesti u više nastavnih predmeta.

Kao drugu nastavnu strategiju autori su naveli "Rezimiranje i bilježenje", prvo navodeći provedena istraživanja i teoriju ove nastavne strategije, a onda njezinu primjenu u nastavnoj praksi. Iako se na prvi pogled za svakog nastavnika ova nastavna strategija čini jednostavnom, autori su ukazali da su rezimiranje i bilježenje dvije najmoćnije sposobnosti koje učenici mogu razviti da bi razumjeli najvažnije aspekte onoga što uče te kako je u tome bitna uloga odnosno pomoć nastavnika.

Četvrto poglavlje pod naslovom "Povećanje truda i davanje priznanja" objašnjava važnost davanja priznanja učenicima ukoliko postignu zadani cilj jer to ne samo, kako autori zaključuju na temelju istraživanja, povećava uspjeh već i potiče motivaciju kod učenika.

Peto poglavlje odnosi se na "Domaće zadaće i vježbanje". I u ovom poglavlju autori uz istraživačku i teoretsku podlogu donose pravila zadavanja domaćih zadaća i vježbi te brojne, zanimljive primjere njihove primjene u nastavnom radu te naglašavanje nužnosti istih jer ih istraživanja upućuju na zaključak da uz pomoć njih učenici usavršavaju i produbljuju svoja znanja.

Šesto poglavlje odnosi se na "Neligitivističke prikaze", nastavnu strategiju koju nastavnici rijetko koriste što

zbog nedostatka ideja, što zbog nedostatka vremena, opterećeni pretrpanim nastavnim planovima i programima koje "moraju" ostvariti. Ovo poglavlje također obiluje brojnim primjerima korištenja neligvističkih prikaza od izrade grafičkih organizatora, stvaranja fizičkih modela, mentalnih slika do crtanja slika i piktograma.

Šesta nastavna strategija po autorima bilo bi "Kooperativno učenje", što na neki način predstavlja grupni rad učenika prilikom rješavanja određenog zadatka. Ova nastavna strategija ima pozitivne odjeke kod učenika koji polaze od teza da je puno lakše i brže riješiti zadatak u grupi ili da radom u grupi dijele odgovornost za eventualni neuspjeh.

Pri donošenju ove nastavne strategije autori upozoravaju na pravila kojih se treba pridržavati prilikom njena provođenja, te daju primjere kako se može koristiti kooperativno učenje na različite načine u različitim nastavnim predmetima.

U osmom poglavlju pod nazivom "Postavljanje ciljeva i davanje povratnih informacija", prikazana je nastavna strategija koju provode gotovo svi nastavnici u svim vrstama škola i stupnjevima školovanja. Uz navođenje određenih generalizacija za upotrebu ove dvije skupine nastavnih strategija autori su razradili i različite mogućnosti njihove primjene, smatrajući da su nedovoljno iskorištene u smislu njihove fleksibilnosti i moći u nastavnom procesu.

Deveto poglavlje donosi kao nastavnu strategiju "Stvaranje i provjeravanje hipoteza". Autori uz istraživačku i teorijsku podlogu osporavaju da se proces stvaranja i provjeravanja hipoteza povezuje

isključivo sa znanstvenom metodom te ukazuju kako se i ova nastavna strategija, ako se maštovito prilagodi učenicima može uspješno koristiti u nastavi.

Posljednju nastavnu strategiju autori opisuju u desetom poglavlju pod nazivom "Natuknice, pitanja i složeniji organizatori". Poglavlje započinjem primjerom iz nastavne prakse koje ukazuje da se uvelike može pridonijeti poboljšanju učeničkog uspjeha ako nastavnici učenicima zadaju da razmišljaju o novom znanju prije nego što ga "serviraju". Pri tome autori sugeriraju nastavnicima korištenje natuknica, pitanja i složenijih organizatora kako bi učenike potaknuli, ali im i olakšali tu vrstu razmišljanja.

Jedanaesto poglavlje odnosi se na "Poučavanje specifičnih vrsta znanja". U ovom poglavlju autori razmatraju određene strategije za poučavanje pet vrsti znanja: izraza i fraza, detalja, organiziranja ideja, vještina i taktika te procesa. Za svaku vrstu znanja prikazana su istraživanja i teorija na koju se oslanjaju, donesena su i pravila kojih bi se nastavnici trebali pridržavati pri njihovom poučavanju te više primjera iz nastavne prakse.

Dvanaesto poglavlje govori o inkorporiranju navedenih nastavnih strategija u planiranje nastave koje je važan segment nastavnog procesa jer nastavu čini jasnijom, tečnijom, a ona kao takva utječe na bolju motivaciju, praćenje, aktivnost pa i na rezultate učenika.

Knjiga *Nastavne strategije. Kako primijeniti devet najuspješnijih nastavnih strategija* ponajprije je namijenjena učiteljima i nastavnicima u srednjoj školi jer sadrži brojne prikaze, praktične upute, nacрте nastavnih jedinica koji uvelike

moгу pomoći kako nastavnicima početnicima tako i iskusnim nastavnicima u njihovom nastavnom radu.

Knjiga je to vrijednija jer se autori nisu služili samo teorijskim pristupom da bi stvorili zaključak o najuspješnijim nastavnim strategijama, već i brojnim znanstvenim istraživanjima provedenim na velikom broju učenika u velikom broju škola u Americi.

Iako je u knjizi obrađen samo jedan segment složenog nastavnog procesa, ona može poslužiti kao izvor ideja svakom učitelju i nastavniku koji želi svoj nastavni rad učiniti kvalitetnijim i na koncu uspješnijim.

Cilj primjene navedenih nastavnih strategija je uključiti učenika u nastavni proces, naučiti učenika da misli i da se svojim znanjem koristi, što bi uostalom trebao biti i bit nastavnog procesa, ali što, nažalost, mnogi nastavnici završavaju najčešće opterećeni pretrpanim nastavnim planovima i programima u trci za obradom što veće količine gradiva i dobivanjem što većeg broja ocjena.

Devet nastavnih strategija, prikazanih u ovoj knjizi, provedivo je i u hrvatskim školama jer ne zahtijevaju posebna nastavna sredstva i pomagala, kojima naše škole uvelike oskudijevaju, već samo upotrebu krede i ploče te nastavnikove mašte i želje. Iako je velik broj učitelja i nastavnika kod nas nefleksibilan ili skeptičan prema novim idejama i promjenama, trebali bi bar pokušati nešto mijenjati u svojim nastavnim strategijama ako se žele prilagoditi "novom dobu" i "novim učenicima", koji, ma kako utopistički zvučalo, ipak žele nešto više od nastavnog procesa od toga da su samo neaktivni slušači.

Uostalom, rezultati nacionalnih ispita u našim srednjim školama ukazuju na to da nešto ne valja u obrazovnom sustavu, a na neke korjenite promjene vjerojatno ćemo morati još čekati, zato sve ostaje na učiteljima i nastavnicima koji, ako ništa drugo, mogu pokušati mijenjati nešto u svojim nastavnim strategijama kako bi dobili zaineresiranije i uspješnije učenike, a kao dobar početak u tom pravcu čini se ova knjiga.

Rona Bušljeta

Marijana Marinović – Drago Rok-sandić (ur.), *Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu*. Zbornik radova s Prvoga hrvatskog simpozija o nastavi povijesti, Opatija 27. - 29. 11. 2003.; FF Press / Filozofski fakultet u Zagrebu – Zavod za školstvo Republike Hrvatske, Zagreb 2006., str. 256

Pristupi proučavanju povijesti neprestano se mijenju kako bi se pronašao onaj koji bi što više zainteresirao mlade povjesničare, učenike osnovnih i srednjih škola. Čini se kako se napokon pronašao najinteresantniji pristup – zavičajna povijest. Premda je interes za zavičajnu povijest kao i njeno uključivanje u nastavu povijesti postojao i ranije u metodici nastave povijesti, tome se nije pridavala značajna pažnja. Ovaj zbornik predstavlja samo oživotvorenje onoga što su metodičari već znali, a to je da aspekte poučavanja povijesti treba usmjeriti i na zavičajnu povijest te je tako približiti učenicima.

Tema zbornika jest interkulturalni pristup u nastavi povijesti koji, prema

urednicima, polazi od ljudi i njihove ukorijenjenosti u zavičaju. Urednici također smatraju i to napominju u uvodu zbornika da zavičajna povijest otvara put mladima za unapređenje svojega osobnog i kolektivnog identiteta, za promicanje vrijednosti kao što su ljudska prava i demokracija te pomaže međusobnom razumijevanju i toleranciji.

Zbornik, svojevrsni prvijenac u praksi kritičnog promišljanja nastave povijesti, nudi radove sveučilišnih profesora i nastavnika u osnovnim i srednjim školama, dakle teoriju i praktičnu primjenu. Svi radovi problematiziraju zavičajnu povijest. U zborniku su predstavljene, poredane po poglavljima, perspektive interkulturalnog pristupa, zavičajna povijest u prostoru te zavičajna povijest u vremenu. Samo perspektive interkulturalnog pristupa nude teorijske postavke zavičajne povijesti. U njima se pojmovno određuje zavičaj, multikulturalizam i interkulturalizam i naglašava važnost interdisciplinarnosti. U prilog te interdisciplinarnosti govori članak Branka Đakovića, izvanrednog profesora na Odsjeku za etnologiju u Zagrebu, koji povezuje tradicijsko ruralno graditeljstvo i zavičajnu povijest. Đaković se u svom izlaganju oslanja na etnološka istraživanja Antuna Radića, a na samome kraju pokazuje žaljenje što tradicijsko ruralno graditeljstvo postaje samo izložbeni primjerak koji se zaboravlja. Tragom interdisciplinarnosti nastavljamo i u zavičajnoj povijesti u prostoru i vremenu. Radovi profesora osnovnih i srednjih škola oslanjaju se na poveznicu između etnologije i povijesti. Prisutnost zastupljenih članaka pokazuje velik interes

profesora povijesti za etnografske zbirke. No, apostrofiranjem važnosti etnologije izostavlja se utjecaj antropologije i značaj eko-historije. Na tragu povezivanja etnologije i povijesti u osnovnim i srednjim školama izdavaju se tekstovi Nele Perušić o etnografskoj zbirci u Čavlima, Zorana Kršula o području Grobinščine. Povezivanje povijesti i likovne umjetnosti došlo je do izražaja u tekstu *Kroz središnju Istru* Mare Krznarić, a prisutni su i "školski" primjeri vanučioničke nastave – *Tragom zavičajne baštine Krka* Ane Kirinčić, *Mladi u očuvanju i promicanju antičke i starokršćanske Salone* Mladena Domazeta i pokušaj uključivanja učenika u otvaranje školskog muzeja u Rijeci i Varaždinu. Potvrda o uspješnoj suradnji i dijalogu između dva nastavna predmeta – hrvatskog jezika i povijesti jest tekst Lorande Miletić koja je kako bi stvorila jasnu predodžbu o povijesnim zbivanjima i osobama uprizorila dramsku igru. Zadaća dva glumca amatera odjevenih u narodnu nošnju ispričala su kroz dijalog s učenicima priču o životu Šibenika 1895 godine. Ovdje jasno dolaze do izražaja linije poveznice s zavičajnom poviješću što nije potpuno jasno u tekstu o debati. Razumljiva jest važnost debate u oblikovanju govornog izražaja te upotrebljivost debate u nastavnom procesu. Tekst je svakako zaslužio mjesto u stručnom časopisu, ali naslov zbornika je *Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu*.

Kao što je vidljivo, zbornik je u izboru tekstova, s obzirom na zastupljene teme, raznolik. Ono što dolazi do izražaja jest velik raskorak između teoretičara i praktičara. Potonji kao da

su zaboravili biti teoretičari, vjerojatno zbog preduge specijalizacije u svom zvanju, a teoretičari nisu osluškiivali glasove praktičara. Suradnja između povjesničara i metodičara je nedovoljno bliska. Zavičajna povijest je izvrstan put u približavanju povijesti učenicima. Slično je i sa svakodnevnim životom ljudi u povijesti, odnosno s odmakom od potpune monopolizacije političke povijesti. Učenici su voljni učiti povijest svoga zavičaja, što pokazuju primjeri iz prakse prisutni u ovom zborniku.

Bez obzira na prisutnost postmodernizma u književnosti i globalizacije na svjetskom planu, u školi je još jaka struja tradicionalizma. Ovaj prvijenac nije pokazao kako je moguć dijalog političke povijesti i povijesti svakodnevnog života, ali je pokazao, na primjerima iz prakse, kako zavičajna povijest može biti poticaj učenicima da bi ih se zainteresiralo za nastavne sadržaje iz povijesti.

Aleksandra Đurić

Hrvatski sjever. Književnost – kultura – znanost, Matica hrvatska Čakovec, br. 1-4, tečaj XI, Čakovec 2006., str. 180

Hrvatski sjever, zanimljivi časopis koji izlazi ponajprije upornošću njegova glavnog urednika Zvonimira Bartolića, doživio je svoju jedanaestu godinu izlaza. Tema broja je trideseta obljetnica smrti dr. Zvonimira Žganca, jednog od najpoznatijih hrvatskih etnomuzikologa (temeljna struka mu je bila pravo) i važnog hrvatskog narodnog prosvjetitelja u Međimurju. Uvodno su dana tri pozdravna govora vezana uz ovu

obljetnicu, i to Srećka Tota, Grozdane Marošević i Jerka Bezića. O životu i djelu Vinka Žganca tekst je napisao Zvonimir Bartolić; radi se o govoru u prigodi otkrivanja poprsja dr. Žgancu u Vratišincu 2006. godine.

O knjizi Zvonimira Bartolića, *Sjevernobrvatske teme*, knj. 8, odnosno o pučkom pjesništvu Pomurskih Hrvata ogleđ je napisao Ernest Barić, a o istome je pisao i Đuro Franković u tekstu "Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata". Slijede pjesme Mate Marčinka, Branke Jagić-Zagorke i Zvonimira Dubravskog (tj. Zvonimira Bartolića).

Izuzetno je zanimljiva Bartolićeva dramatična autobiografija s bibliografijom knjiga koje je objavio. Ona predstavlja i svojevrstu ispovijed, ali i izvor za buduće istraživače hrvatske kulture jer opisuje svakodnevicu seljačkog djeteta koje su upustilo u školovanje pod teškim materijalnim i drugim uvjetima. Bez ove autobiografije bilo bi mnogo teže razumjeti motive Bartolićevog stvaranja, a posebice društvenog i političkog djelovanja.

Nakon toga je objavljen rad Tomislava Matića o Severinskoj buni 1755. godine. Zvonimir Bartolić je napisao zanimljiv članak o potiskivanju hrvatskih kajkavskih toponima s brojnim primjerima. Nakon toga je objavljen izuzetno zanimljiv tekst o preporučenim i zabranjenim radnjama u tradicijskoj kulturi Zaladskih (pomurskih) Hrvata Erike Balažin. Laszlo Ravazdi je napisao tekst o Sigetu, koji je s mađarskog preveo Đuro Franković. Potonji je javnosti predstavio da su i Slovaci opjevali boj pod Sigetom, ali šteta što se iz teksta ne vidi doba

nastanka ove pjesme. Zvonimir Bartolić je predstavio i dvije pjesme (spričavanja) o smrti Nikole Zrinskoga.

O nedavno preminulom znamenitom hrvatskom etnologu i koreografu dr. Ivanu Ivančanu, rođenom u podravskom selu Molve, In memoriam je napisao Franjo Marciuš, a Zvonimir Bartolić o hrvatskom jezikoslovcu Stjepku Težaku i Miroslavu Vuku Croati. O Vuku Croati je životopis napisala i Ana Žiškovec. Ivo Horvat piše o potrebi djelotvorne obrane hrvatskoga jezika, daje kritiku časopisu *Veno* i odgovor Igoru Baksi.

Meni je osobno jedan od najzanimljivijih napisa u ovom broju *Hrvatskog sjevera* članak Zvonimira Bartolića “Međimorstvo/Međimurstvo – što je to?”. Slijedi tekst Franje Marciuša o dvije memorijalne svečanosti u studenom 2006., održane u Nedelišću u povodu tiskanja najstarije hrvatske kajkavske knjige 1574. i 342. obljetnice smrti Nikole Zrinskog. Na kraju su objavljeni prikazi nekoliko knjiga.

Hrvoje Petrić